

POSTANOWIENIE

Dnia 9 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Beata Gudowska

SSN Halina Kiriło

w sprawie z wniosku M. R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w P.

o zasiłek macierzyński,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 9 kwietnia 2019 r.,

zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Okręgowego w P.

z dnia 18 grudnia 2018 r., sygn. akt VII Ua [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w P. do rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 grudnia 2018 r., VII Ua [...], Sąd Okręgowy w P. – na skutek apelacji odwołującej się M. R. (dalej także wnioskodawczyni), uchylił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w P. z dnia 12 kwietnia 2018 r., V U [...] oraz poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w P. z dnia 11 maja 2015 r. i sprawę przekazał organowi rentowemu do ponownego rozpoznania.

W sprawie ustalono, że wnioskodawczyni od 11 lipca 2009 r. była zatrudniona u płatnika składek P. D. - S. - dalej płatnik składek), ostatnio na podstawie umowy o pracę na czas określony sześciu lat, tj. od 11 września

2009 r. do 12 września 2015 r. Początkowo w okresie od 11 lipca 2009 r. do 31 grudnia 2011 r. zatrudniona była na stanowisku pracownika obsługi klienta, a od dnia 1 stycznia 2012 r. na stanowisku kierownika zmiany. Płatnik składek w okresie zatrudnienia odwołującej w ramach prowadzonej działalności gospodarczej współpracował ze spółką O., zapewniając pracowników wykonujących pracę na stacjach paliwowych tej sieci handlowej. Jednym z takich pracowników była odwołująca.

Z uwagi na wypowiedzenie w czerwcu 2014 r. przez spółkę O. płatnikowi składek umowy o współpracę, pracodawca w tym samym miesiącu, w dniu 25 czerwca 2014 r., wypowiedział odwołującej łączącą strony umowę o pracę z zachowaniem dwutygodniowego okresu wypowiedzenia, tj. ze skutkiem na dzień 12 lipca 2014 r.

Wnioskodawczyni od dokonanego wypowiedzenia nie odwołała się w przewidzianym przepisami prawa terminie, skutkiem czego umowa między stronami rozwiązała się z upływem okresu wypowiedzenia.

W dniu 21 sierpnia 2014 r. wnioskodawczyni poddała się zabiegowi inseminacji, a we wrześniu 2014 r. została poinformowana, że jest w ciąży mnogiej, z której urodzi się troje dzieci. Z uwagi na ciążę mnogą i wcześniejsze problemy zdrowotne odwołująca już na wczesnym etapie ciąży ze względu na zagrażające poronienie była hospitalizowana na Oddziale Położniczo - Ginekologicznym w Szpitalu [...] w P., a w dniu 31 marca 2015 r. w następstwie przedwczesnego, operacyjnego porodu urodziła trojaczki.

Po urodzeniu dzieci wnioskodawczyni wystąpiła do pozwanego organu rentowego z wnioskiem o przyznanie jej zasiłku macierzyńskiego za okres trzydziestu trzech tygodni odpowiadający okresowi podstawowego urlopu macierzyńskiego, o przyznanie dodatkowego zasiłku macierzyńskiego na okres ośmiu tygodni, odpowiadającego okresowi dodatkowego urlopu macierzyńskiego w pełnej wysokości oraz o przyznanie zasiłku wynikającego z urlopu rodzicielskiego w pełnym wymiarze odpowiadającego okresowi dwudziestu sześciu tygodni liczonemu bezpośrednio po dodatkowym urlopie macierzyńskim.

Zaskarżoną decyzją, pozwany organ rentowy odmówił wnioskodawczyni prawa do dochodzonych świadczeń za łączny okres od 31 marca 2015 r. do 11

lipca 2016 r., w związku z ustaniem ubezpieczenia społecznego, wobec rozwiązania przez płatnika składek umowy o pracę, stanowiącej jego tytuł.

Wnioskodawczyni wystąpiła z roszczeniem o sprostowanie wydanego jej świadectwa pracy, poprzez zmianę okresu wypowiedzenia łączącej strony umowy o pracę na okres od 11 lipca 2009 r. do 30 września 2014 r. W toku postępowania odwołująca rozszerzyła żądanie pozwu, wnosząc o ustalenie istnienia stosunku pracy nawiązanego na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony zawartej w dniu 11 lipca 2009 r. począwszy od tego dnia, a tym samym ustalenia trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia umowy i przyjęcia, że umowa rozwiązała się w dniu 30 września 2014 r. W piśmie procesowym z dnia 15 września 2016 r., odwołująca, precyzując dochodzone roszczenie wniosła o ustalenie istnienia stosunku pracy nawiązanego na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, począwszy od dnia 11 lipca 2009 r.

W rezultacie przeprowadzonego postępowania sądowego, na mocy zawartej przez strony ugody sądowej, uzgodniono, że umowa o pracę zawarta przez strony była umową zawartą na czas nieokreślony, jednocześnie płatnik składek zobowiązał się sprostować treść świadectwa pracy m.in. poprzez wskazanie, że umowa o pracę uległa rozwiązaniu z zachowaniem trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia, tj. z dniem 30 września 2014 r. W konsekwencji powyższego postępowanie w sprawie zostało umorzone na mocy postanowienia z dnia 26 stycznia 2017 r., które uprawomocniło się z dniem 3 lutego 2017 r.

W związku z powyższym wnioskodawczyni wystąpiła do pozwanego organu rentowego o wydanie nowej decyzji w przedmiocie jej prawa do zasiłku macierzyńskiego, zaś pozwany organ rentowy poinformował odwołującą, że dokonane sprostowanie świadectwa pracy nie powoduje zmiany decyzji odmawiającej przyznania jej prawa do dochodzonych świadczeń.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał, że wnioskodawczyni nie spełniała warunków do przyznania dochodzonych świadczeń (określonych w art. 29 ust. 1 pkt 1 oraz art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa - Dz.U. z 2014 r., poz. 159, obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1368 ze zm.) za okres objęty decyzją organu rentowego, bowiem poród

nastąpił już po ustaniu tytułu ubezpieczenia odwołującej się, zaś ubezpieczenie nie ustało wskutek upadłości lub likwidacji pracodawcy lub z naruszeniem przepisów prawa.

Rozpoznając apelację wnioskodawczyni, Sąd Okręgowy uznał jej zasadność i uchylił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazał sprawę temu organowi do ponownego rozpoznania.

Sąd drugiej instancji wskazał, że w sprawie doszło do nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 6 k.p.c., według którego nieważność postępowania zachodzi jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Sąd odwoławczy zauważył, że przesłanką odmowy przyznania wnioskodawczyni prawa do zasiłku macierzyńskiego było ustalenie, najpierw przez organ rentowy, a następnie przez sąd rejonowy, że nie podlegała ona w chwili porodu ubezpieczeniom społecznym, w tym ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu zatrudnienia przez płatnika składek. Ustalenie to stało się jedyną przesłanką odmowy przyznania jej prawa do zasiłku macierzyńskiego. Odwołująca, powołując się na art. 177 § 1 k.p., zgodnie z którym pracodawca nie może wypowiedzieć ani rozwiązać umowy o pracę w okresie ciąży kwestionowała to ustalenie, podnosząc, że w dniu 30 września 2014 r., w którym, zgodnie z zawartą ugodą, ustać miał, na skutek upływu trzymiesięcznego okresu wypowiedzenia, stosunek pracy, była w ciąży, co uniemożliwiało wypowiedzenie jej umowy o pracę. Reasumując tę część rozważań, wskazać należało, że strony zgodne twierdziły, że przedmiotem sporu, warunkującym nabycie przez odwołującą prawa do zasiłku macierzyńskiego, było ustalenie okresu podlegania przez wnioskodawczynię ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia, w szczególności ustalenie, czy odwołująca podlegała tym ubezpieczeniom w dniu porodu. Zgodnie zaś z przepisami prawa oraz jednoznacznym stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w wyroku z dnia 8 marca 2017 r., II UK 743/15 (OSNP 2018 nr 5, poz. 63), Sąd Rejonowy nie był właściwy rzeczowo do rozstrzygnięcia kwestii podlegania przez odwołującą ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia przez płatnika składek, także jako o przesłance prawa do zasiłku macierzyńskiego.

Zdaniem Sądu Okręgowego organ rentowy, na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, winien był wydać odrębną decyzję w tym przedmiocie, od której odwołanie służyłoby do sądu okręgowego, jako sądu pierwszej instancji. Sąd wskazał przy tym, że pracodawca, którego prawa i obowiązki zależą od decyzji o podleganiu ubezpieczeniom społecznym zatrudnianego przez niego pracownika i który tym samym jest stroną (zainteresowanym) w takim postępowaniu, nie jest stroną postępowania o zasiłek macierzyński, co winno dodatkowo przemawiać za niedopuszczalnością ustalania w sprawie o zasiłek macierzyński kwestii podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia, jako przesłance nabycia prawa do tego świadczenia.

W ocenie Sądu drugiej instancji, skoro organ rentowy nie wydał decyzji w przedmiocie podlegania przez odwołującą ubezpieczeniom społecznym, a tylko w ten sposób mógł zadecydować o okresie podlegania przez nią ubezpieczeniom społecznym, to sąd nie mógł orzekać w tej kwestii.

Sąd Okręgowy uchylił również decyzję organu rentowego, bowiem w sytuacji sporu o podleganie ubezpieczeniom społecznym, przed wydaniem decyzji w sprawie o świadczenie z ubezpieczenia chorobowego, organ rentowy powinien wydać decyzję o podleganiu przez odwołującą ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia, która będzie ustalać okres tych ubezpieczeń. Wydanie tej decyzji powinno być zaś poprzedzone przeprowadzeniem postępowania administracyjnego z udziałem nie tylko odwołującej, ale również jej pracodawcy. Ustalenie tej kwestii warunkuje bowiem nabycie prawa do zasiłku macierzyńskiego. Jak wskazują ustalenia niniejszej sprawy organ rentowy zaniechał wydania odrębnej decyzji w sprawie o podleganie przez odwołującą ubezpieczeniom społecznym jako pracownika zatrudnionego przez P. D., mimo że odmówił odwołującej prawa do zasiłku macierzyńskiego, ustalając, że nie podlegała tym ubezpieczeniom w dniu porodu. Wprawdzie odwołująca nie była początkowo prawidłowo zorientowana w przedmiocie sporu, co mogło uzasadniać zaniechanie organu rentowego, ale obecnie nie budzi już wątpliwości konieczność uprzedniego rozstrzygnięcia przez ten organ w drodze odrębnej decyzji spornej kwestii. W przypadku negatywnego rozstrzygnięcia przez Zakład i zakwestionowania decyzji przez odwołującą, sąd okręgowy, jako sąd pierwszej instancji, stanie się właściwy do ustalenia okresu

podlegania przez odwołującą ubezpieczeniom społecznym z tytułu stosunku pracy. Wydanie decyzji w przedmiocie świadczenia wymaga więc uprzedniego rozstrzygnięcia kwestii, która w istocie stanowi warunek nabycia prawa do tego świadczenia. Decyzja ta będzie rzutować na decyzję w sprawie o zasiłek macierzyński, stąd uznać należało, że zaskarżona decyzja została wydana przedwcześnie. Stwierzonego uchybienia nie da się przy tym naprawić na etapie postępowania przed sądem pierwszej instancji. Uchybienia tego naprawić nie może również sąd odwoławczy na etapie rozpoznawania apelacji od wyroku wydanego w przedmiocie prawa do zasiłku macierzyńskiego. Niezbędne jest uprzednie stwierdzenie przez Zakład w drodze prawomocnej decyzji, w jakim okresie odwołująca podlegała ubezpieczeniom społecznym z tytułu zatrudnienia przez płatnika składek.

Sąd drugiej instancji wskazał ponadto, że skoro w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego odmawiającej prawa do zasiłku macierzyńskiego z powodu urodzenia dziecka w okresie nieobjętym ubezpieczeniem chorobowym nie można domagać się ustalenia podlegania temu ubezpieczeniu, jako przesłance nabycia tego zasiłku, to brak uzyskania odrębnego rozstrzygnięcia tej sprawy, które warunkuje nabycie prawa do zasiłku we właściwym trybie, wyczerpuje pojęcie nierozpoznania istoty sprawy, a w konsekwencji pozwala zastosować art. 477^{14a} k.p.c.

Wyrok ten zaskarżył zażaleniem pełnomocnik organu rentowego, zaskarżając go w całości i zarzucając naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 386 § 2 i 4 k.p.c. i art. 477^{14a} k.p.c., przez ich niewłaściwe zastosowanie, w sytuacji, gdy nie zachodziła nieważność postępowania a także gdy Sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy i sprawa nie wymagała przeprowadzenia postępowania dowodowego ponad to, które zostało już przeprowadzone, w szczególności nie ma potrzeby wydawania decyzji w kwestii podlegania przez wnioskodawczynię ubezpieczeniom społecznym w dacie porodu.

W związku z powyższym skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu ewentualnie o uchylenie tego wyroku w całości i orzeczenie, co do istoty sprawy, tj. oddalenie apelacji ubezpieczonej.

Wnioskodawczyni nie składała odpowiedzi na zażalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie organu rentowego okazało się zasadne.

Zgodnie z art. 386 § 2 k.p.c. w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Z kolei na podstawie art. 379 pkt 6 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu. Natomiast na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

W judykaturze pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, LEX nr 50750; z 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, LEX nr 519260; z 9 listopada 2012 r., LEX nr 1231340; z 26 listopada 2012 r., I CZ 147/12, LEX nr 1284698 oraz wyroki tego Sądu z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635). Co do zasady zatem przez pojęcie „nierozpoznania istoty sprawy” należy rozumieć nierozstrzygnięcie żądań stron, czyli niezająłwienie przedmiotu sporu (postanowienie Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2018 r., I PZ 22/17, LEX nr 2490652).

W niniejszej sprawie zasadny okazał się zarzut naruszenia art. 386 § 2 i 4 k.p.c. i art. 477^{14a} k.p.c. W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że kontroli

wynikającej z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. podlega wyłącznie to, czy w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie rozpoznano istoty sprawy albo czy wydanie wyroku kończącego spór wymagałoby przeprowadzenia przez sąd odwoławczy postępowania dowodowego w całości, względnie, czy nie doszło w tym postępowaniu do nieważności postępowania (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 stycznia 2018 r., I UZ 63/17, LEX nr 2483714).

Sąd drugiej instancji rozpoznając przedmiotową sprawę wysnuł błędne wnioski z przytoczonego przez siebie wyroku Sądu Najwyższego z 8 marca 2017 r., II UK 743/15, w którym Sąd Najwyższy faktycznie stwierdził, że w sprawie z odwołania od decyzji organu rentowego odmawiającej prawa do zasiłku macierzyńskiego z powodu urodzenia dziecka w okresie nieobjętym ubezpieczeniem chorobowym nie można domagać się ustalenia podlegania temu ubezpieczeniu jako przesłanki nabycia tego zasiłku (art. 477⁸ § 1 w związku z art. 83 ust. 1 pkt 1 i pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.). Jednak z przytoczonej tezy nie wynika, że w przypadku, gdy Sąd Rejonowy rozstrzygając sprawę o przyznanie zasiłku macierzyńskiego uzna, że wnioskodawca nie podlegał ubezpieczeniom chorobowym, to musi uznać się niewłaściwym i przekazać sprawę Sądowi Okręgowemu. Z cytowanego wyroku wynika jedynie, że w sprawie o przyznanie zasiłku macierzyńskiego nie można dochodzić ustalenia podlegania ubezpieczeniom chorobowym, jak również nie można kwestionować prawomocnego rozstrzygnięcia w przedmiocie podlegania ubezpieczeniom chorobowym. W przypadku bowiem dochodzenia ustalenia, czy wnioskodawca podlega ubezpieczeniu chorobowemu, przewidziany został odrębny tryb, w którym właściwym do rozpoznania w pierwszej instancji odwołania od decyzji organu rentowego jest Sąd Okręgowy. Przyjęcie takiej wykładni, jak zaprezentowana przez Sąd odwoławczy w niniejszej sprawie, prowadziłoby do sytuacji, w której art. 477⁶ § 2 pkt 1 k.p.c. byłby w zasadzie przepisem martwym, gdyż podstawą każdej decyzji w przedmiocie przyznania zasiłku macierzyńskiego jest ustalenie, czy wnioskodawca podlega ubezpieczeniu chorobowemu. Istotą tezy wyrażonej w przytoczonym wyroku jest to, aby nie dopuścić do sytuacji, w której wnioskodawca albo organ rentowy wykorzystują postępowanie w przedmiocie

przyznania zasiłku macierzyńskiego do ustalenia podlegania ubezpieczeniu chorobowemu z pominięciem właściwego trybu, w którym sądem właściwym do rozpoznania odwołania od decyzji organu rentowego jest Sąd Okręgowy. Należy pamiętać, że w niniejszej sprawie ubezpieczona nie występowała z wnioskiem o ustalenie podlegania ubezpieczeniu chorobowemu, zatem organ rentowy nie wydawał decyzji w tej sprawie. Nie mógł on jednak rozpoznać wniosku o przyznanie prawa do zasiłku macierzyńskiego bez ustalenia na podstawie dokumentacji ubezpieczonej, czy spełniała ona warunki do uzyskania prawa do zasiłku, zaś jednym z takich warunków jest podleganie ubezpieczeniu chorobowemu w chwili porodu. Tak więc bez stwierdzenia spełnienia tej przesłanki nie było możliwe orzeczenie co do istoty sprawy. Nie można jednak utożsamiać ustalenia przesłanek istnienia prawa do zasiłku macierzyńskiego z orzekaniem co do podlegania ubezpieczeniom społecznym, taka interpretacja powodowałaby bowiem faktyczny brak możliwości orzekania w sprawach o przyznanie zasiłku macierzyńskiego.

Nie sposób również podzielić stanowiska Sądu Okręgowego w przedmiocie nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji i organ rentowy w niniejszej sprawie. Wniosek ubezpieczonej dotyczył przyznania prawa do zasiłku macierzyńskiego, to zatem stanowiło materialną podstawę żądania, w żadnym momencie odwołująca się nie wносиła o ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym, mimo że kwestionowała w tym zakresie prawidłowość ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd pierwszej instancji, jak również organ rentowy. Zarówno decyzja organu rentowego, jak i wyrok Sądu Rejonowego dotyczyły odmowy przyznania zasiłku macierzyńskiego, a zatem ich przedmiotem było rozstrzygnięcie w zakresie materialnoprawnego żądania zawartego we wniosku ubezpieczonej. Wynika z tego, że prawidłowo zarówno organ rentowy jak i Sąd Rejonowy rozstrzygnęły sprawę co do istoty.

W konsekwencji, rozpoznając sprawę ponownie, Sąd drugiej instancji również odniesie się do przedmiotu niniejszej sprawy, jakim było orzeczenie w przedmiocie odmowy przyznania prawa do zasiłku macierzyńskiego i rozpozna merytorycznie zarzuty sformułowane przez odwołującą się we wniesionej apelacji.

Z tych względów postanowiono jak w sentencji na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁵ k.p.c.